

Dlouhá cesta k dočasnému Československu

Ivan Kazimour

Ivan Kazimour

Dlouhá cesta k dočasnému Československu

*„Kdo nežil před rokem 1914 v Rakousko-Uhersku,
nepoznal sladkost života“.*

OBSAH

<u>DLOUHÁ CESTA K DOČASNÉMU ČESKOSLOVENSKU</u>	2
PROLOG	6
CO JE ČESKÉ, TO JE HEZKÉ	8
NEJSTARŠÍ OBDOBÍ	13
VELKÁ MORAVA	15
VÝCHODNÍ MARKA A VZESTUP HABSBUKŮ	23
SITUACE V UHRÁCH DO R. 1848	30
SLOVENSKO	37
16. A 17. STOLETÍ A DOBA REFORMACE	47
DĚLENÍ HABSBUKSKÉHO DĚDICTVÍ A NÁSTUP HABSBUKŮ	53
STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ	58
BITVA NA BÍLÉ HOŘE	74
TREST	78
DOBA TEREZIÁNSKÁ A JOSEFÍNSKÁ	85
PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE	96
VZNIK RAKOUSKA	99
ŠLECHTA A CÍSAŘSKÝ DVŮR	105
VENKOV A MĚSTA	109
LÉTA 1848 AŽ 1860	111
TEXT KABINETNÍHO LISTU CÍSAŘE FERDINANDA Z 8. DUBNA 1848:	116
MANIFEST SJEZDU SLOVANSKÉHO K NÁRODŮM EVROPEJSKÝM	128
HOSPODÁŘSKÉ REFORMY 2. POLOVINY 19. STOLETÍ	151

KRYMSKÁ VÁLKA	157
ITALSKÉ VÁLKY ZA NEZÁVISLOST	159
RAKOUSKO PO R. 1860	161
PRUSKO RAKOUSKÁ VÁLKA	170
RAKOUSKO-UHERSKÉ VYROVNÁNÍ	173
POVINNÁ VOJENSKÁ SLUŽBA	178
NÁSLEDNÍK TRŮNU	180
SITUACE V ČECHÁCH	186
POKUS O RAKOUSKO-ČESKÉ VYROVNÁNÍ	197
DALŠÍ ROZRŮŽŇOVÁNÍ POLITICKÉHO SPEKTRA	224
SPOR O „RUKOPISY“	226
OD DVOJSPOLKU KE SVĚTOVÉ VÁLCE	231
PŘÍPRAVA NOVÉ REPUBLIKY	240
KDO BYLI VEDOUCÍ ČEŠTÍ PROTAGONISTÉ NOVÉHO STÁTU?	243
PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	283
SŇATEK NÁSLEDNÍKA TRŮNU	294
ATENTÁT A JEHO NÁSLEDKY	297
ZAČÁTEK VELKÉ VÁLKY	304
NAŠE LEGIE	317
ZMĚNA MASARYKOVA NÁZORU NA REFORMU RAKOUSKO-UHERSKA	327
KONEC RAKOUSKO UHERSKA	332
SIXTOVA AFÉRA A SMLOUVY ZE SPA	336
VZNIK REPUBLIKY	359
MOŽNÉ FORMY BUDOUCÍHO STÁTU	361
MAFFIE	365
CLEVELANDSKÁ DOHODA 1915	367
ČESKÝ SVAZ	369
PITTSBURGHSKÁ DOHODA Z KVĚTNA 1918	378

FEDERALIZAČNÍ MANIFEST KARLA I.	391
VYHLÁŠENÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	397
MARTINSKÁ DEKLARACE	406
PRVNÍ KROKY V NOVÉ ZEMI	409
ZÁKON 11/1918 SB. Z. A N.	413
<i>ZÁKON 61/1918</i>	424
PROBLÉMY SE SLOVENSKEM	433
UKONČENÍ VÁLKY	440
PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE	442
VERSAILLESKÁ MÍROVÁ SMLOUVA	448
JAK TO BYLO DÁL?	452
A V ČESKOSLOVENSKU?	457
JAK TO BUDE DÁL?	464
VÍTĚZSTVÍ ČI PROHRA?	466
LITERATURA:	468
COPYRIGHT	471

Prolog

Dějiny se neopakují.

To jen historici opisují jeden od druhého.

Murphy

V sobotu 28. října 2018 oslavíme 100 let od vzniku Československa, respektive 100 let od odtržení od tehdejšího Rakousko-Uherska. Ještě předtím, v neděli 1. ledna 2018 jsme si připomenuli (oslavili?) 25 let od jeho zániku. Zapomenout bychom neměli ani na to, že před sedmdesáti lety bylo Československo „převrženo“ do komunistického režimu a před padesáti lety došlo k marnému pokusu o jeho svržení.

Dnes považujeme vznik Československa za zcela samozřejmé a jediné možné řešení situace Rakousko-Uherska po 1. světové válce. Málokdy ovšem bývá jen jedno možné řešení a nebylo tomu tak ani v tomto případě. Bylo jasné, že se český národ chce osamostatnit, ale rozhodně nebylo vůbec a nikomu jasné, zda úplně, a zda jako republika nebo monarchie, nebo zda chce zůstat součástí Rakouského státu a v jaké formě – zda jako součást federace či v jiné podobě. Málokdo se ve škole dozvěděl, jak to opravdu bylo.

Pojďme se proto zamyslet nad tím, zda vznik samostatného Československa byl spíše dobrý krok nebo zda by nám bylo lépe

v “náručí“ Rakousko-Uherska. Pojdme si ukázat, jak se některá rozhodnutí jeví po stovce let od jejich učinění i jak je pro nás překvapivé, že některá nezpochybnitelná fakta jsou naprosto jiná, než nám bylo prezentováno. Jak i dobře míněná myšlenka může nakonec dopadnout špatně, ale i jak některá rozhodnutí přinášejí velký úspěch.

Chceme-li pochopit celý proces vzniku Československa, musíme mít alespoň základní znalosti z historie jeho předchůdců. Protože samozřejmě není možné celé téma historie v jedné knize obsáhnout, nahlédneme pouze do několika období, která byla důležitá pro další vývoj Rakouska, ze kterého se Československo oddělilo i pro vývoj na územích našeho, tehdy budoucího, ale dnes již minulého, státu.

Začneme počátkem historie Zemí Koruny české i Rakouska, zamyslíme se nad tím, jak to bylo s historií Slovenska - bylo-li vůbec nějaké, jaká byla historie území Uher a jak se naše země dostala do spojení s Habsburky.

Co je české, to je hezké

*Je stokrát větší slasti
být služebníkem svého národa,
než v cizině být slavným velikánem*

Karolína Světlá

Byl bych velmi nerad, kdyby si čtenář myslel, že postrádám to, čemu se říká národní hrdost. Česká národní hrdost je skvělá vlastnost. Je však dobré vědět, kdy je oprávněná a kdy ne, kdy to, na co jsme hrdí je opravdu a zcela a zaslouženě české a kdy ne tak úplně či vůbec. Vezměme si za příklad třeba náš největší národní klenot – Pražský hrad.

Chór, kaple a celá východní část Katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha je dílem Matyáše z Arrasu, což byl francouzský papežský architekt *Mathieu d'Arras* (1290–1352). Stavbu zahájil na základě zadání polovičního Čecha Karla IV. v r. 1341. Po Matyášově smrti po něm stavbu převzal muž s krásným českým jménem Petr Parlěr, který se však „v originále“ jmenoval *Peter Parler* (1330–99) a byl to Němec z Kolína nad Rýnem. Chrám získal věž, Zlatou bránu, jižní vstup s výjevy Posledního soudu a Svatováclavskou kapli.

Smělou přestavbu Královského paláce zahájil Němec *Hans Spiess* (1440–1511) z Frankfurtu nad Mohanem. Po něm ji převzal *Benedikt Rejt*, správně *Reith* (1454–1536), rodák ze švábského Gmündu u Stuttgartu, který přišel na pozvání krále – zpolá Poláka a zpolá

Litevce - Vladislava Jagellonského (1456-1516). Pokračoval i v dokončování Svatovítské katedrály, budování nového opevnění Hradu včetně prašné věže Mihulky, Bílé věže či Daliborky i Zlaté uličky. Především byl ale autorem jednoho z nejvýznamnějších symbolů české státnosti - Vladislavského paláce, vybudovaného v letech 1490-1502. Ten byl ve své době plochou o velikosti 992 m² a rozměrech 62 krát 16 metrů a s krouženou klenbou o výšce 13 metrů něčím naprosto nevídaným.

Svou stopu na Pražském hradě zanechali i Habsburkové, konkrétně první Habsburk na českém trůnu Ferdinand I. Habsburský (1503-64), když se rozhodl využít služeb italského renesančního sochaře, architekta a stavitele, rodáka z Lugana Paola della Stelly (✠ 1552) a dalších Italů (Vlachů) - Giovanniho Spazii a Giovanniho Aostalliho (1500-67). Úkolem Stelly bylo vybudovat letohrádek pro královu manželku - Letohrádek královny Anny. Poté, co do této skupiny přibyl ještě italský stavitel a architekt Ulrico Aostalli de Sala (1525-97) byla postavena Velká míčovna, vedle baziliky sv. Jiří vyrostl Rožmberský palác, později známý jako Ústav šlechtičen. Letohrádek i Míčovnu pak dostavěl Němec z jihoněmeckého Überlingenu Bonifaz Wohlmuth 1509-79), který pracoval i na Chrámu sv. Víta a přestavěl Arcibiskupský palác.

Ve výčtu zahraničních stavitelů a „přestavitelů“ Pražského hradu bych mohl pokračovat až do doby T. G. Masaryka. Ať již to byl Ital Giovanni Maria Filipi (1565-1631) se stavbou největšího reprezentačního prostoru Pražského hradu o ploše 1 128 m² (47x24m) - Španělského sálu nebo Matyášovy brány, nebo Ital Anselmo Martin Lurago (1701-65), Němec Josef Mocker (1835-99) nebo Slovinec Josip Plečnik (1872-1957).

Pražský hrad je samozřejmě český. Už proto, že se na jeho výstavbě podílely tisíce českých a moravských řemeslníků, zedníků,

tesařů a kameníků (včetně bývalého – tehdy však ještě budoucího prezidenta Antonína Zápotockého, vyučeného kameníka). Ale zároveň je i dílem evropským v tom nejlepší smyslu slova, neboť všechna významná díla musela nejdříve vzniknout v hlavách svých opravdových tvůrců, což byli z velké části cizinci. A podobně je to i s celou naší krásnou zemí!

Chcete jiný příklad? Součástí českého korunovačního pokladu je i svatováclavská zbroj a jejím nejcennějším předmětem je přilba sv. Václava. K přilbě je přinýtován ztužovací pásek a nánosník s vyobrazenou postavou s roztaženýma rukama – na první pohled ukřižovaný Kristus. Problém je v tom prvním pohledu. O symbolu sv. Kříže na přilbě a jeho moci mluví i *Kristiánova legenda* ve zmínce o souboji knížete Václava s kuřimským vévodou Radslavem. Ve skutečnosti se ale zdaleka nejedná o postavu Krista na kříži, ale o vyobrazení severského boha války a moudrosti Ódina ze skupiny bohů Asů, který sám sebe připoutal k mýtickému stromu Ygggrasil a přibodl se kouzelným oštěpem Gungnir. Původně totiž nešlo o nánosník, ale o součást vikingské ozdobné čelenky. Stejně jako na Pražský hrad tak je český lid hrdý na Svatováclavskou přilbu, neboť ji nosil kníže Václav. O tom, zda věděl či nevěděl o smyslu zobrazených symbolů, není nic známo. To, že její součástí je ozdoba z jiné země jen ukazuje, že již v té době nebyly Čechy chápány jako osamocená a bezvýznamná část Evropy a že Češi se byli schopni inspirovat v jiných zemích bez toho, že by se báli, že tím ohrozí své češství.

A ještě jedna zajímavá věc, týkající se našeho češství a slovanství. Genetici zjistili, že z dnešních obyvatel České republiky má slovanský původ necelých 40 % obyvatel, čtvrtina obyvatel pochází z románských zemí, tedy z Francie, Španělska nebo Itálie, 11 % má původ v balkánských zemích a 10 % je původem ze Skandinávie a

Německa. Zbytek má své předky rozesté po celém světě. U jednoho obyvatele ČR bylo zjištěno, že je dokonce potomkem egyptského faraona Tutanchamona (žil v 1. pol. 14. stol. př. n. l.).

Rádi si naši historii velmi idealizujeme, mnohdy i upravujeme. František Palacký např. zhodnotil význam rakouského státu pro český národ ve své odpovědi na pozvání do frankfurtského sněmu. V otevřeném dopise ze dne 11. dubna 1848 adresovaném přípravnému výboru frankfurtského sněmu, který nesl oficiální titul *O poměru Čech a Rakouska k říši německé s podtitulem Psaní do Frankfurtu* odmítal pozvání stát se členem přípravného výboru velkoněmeckého parlamentu. Odmítal zapojení českého národa do ústavně přebudovaného a sjednoceného Německa. Místo toho dával přednost zapojení do ústavně přebudovaného a federalizovaného Rakouska, které mělo být hrází malých slovanských národů před rozpínavostí mocných sousedů na západě i na východě (Němců i Rusů). Odtud pochází Palackého známá slova: „... *kdyby státu rakouského nebylo již od dávna, musili bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil*“, jejichž smysl je však většinou upravován. Palacký také v r. 1865 říkal: „*Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm*“ ale s následnou větou: „*S bolestí v srdci hledíme tomu vstříc*“. Jde asi o jeho nejznámější citát (pouze ta 1. věta) a i v českých školách je zkreslován tak, že Palacký tím schvaloval odtržení Čech od Rakousko-Uherska. To je naprostý omyl, opak byl pravdou!

Časté je tvrzení, že pod Habsburky jsme trpěli 300 let a tváříme se, že v ostatní době jsme si vládli sami. Jaká byla skutečnost? Vezměme v úvahu dobu od r. 872, což byl rok počátku vlády prvního doloženého Přemyslovce na trůně, Bořivoje I. do roku 1918, tedy úsek 1046 let. V té době vládli Přemyslovci 434 let, tj. 41,49 % doby, nedynastičtí panovníci 32 let, tj. 3,06 %, Lucemburkové 127 let,

tedy 12,14 %, Jagellonci 55 let, tj. 2,26 % a nenávidění Habsburkové ne často zmiňovaných 300, ale celých 398 let, tedy 38,05 % sledované doby.

Nejstarší období

*Od té doby, co lidé přestali věřit v Boha,
jsou ochotni uvěřit jakékoliv pitomosti.*

Gilberth Chesterton

Mimochodem jak to bylo s tím „prvenstvím“? Byly jsme před Rakouskem, nebo bylo Rakousko před námi?

Hovoříme o původním území starověkých Keltů, jež bylo na rozhraní našeho letopočtu dobyto Římany. Od 5. stol. se pak stalo častým cílem vpádů ze strany Hunů, Gótů, Langobardů, Bavorů a později Avarů. Načas bylo přičleněno k Francké říši, a v 10. stol. bylo ovládnuto uherskými kmeny.

Příchod Slovanů na naše území bývá datován do 6. či 7. století. Slovanské kmeny se zastavily na pomyslné hranici Hamburg – Terst. Jako původní domovina Slovanů se předpokládá oblast dnešního Dněpru, jižní Ukrajiny, ale není to nikde doloženo. Slovanská expanze na západ není vůbec archeologicky prokázána. Do pohybu se muselo dát značné množství lidí, které by po sobě každopádně zanechalo velké vylidněné území se stopami po osídlení. Proto stále častěji znějí hlasy historiků, kteří se přiklánějí k teorii, že Praslované ve skutečnosti neexistovali, a v rané fázi neexistovala ani žádná praslovanština. Nemělo jít o etnickou skupinu, ale o vrstvu bojovníků a nájezdníků, kteří se pohybovali na hranici Byzantské

říše. Z tohoto seskupení pak vznikli Slované, kteří osídlili i naše území. Zastáncem této teorie je např. americký historik rumunského původu Florin Curta (*1965), který svůj výzkum shrnul v r. 2001 v knize Vytvoření Slovanů, dějiny a archeologie Dolního Podunají v letech 500-700 – *The making of the Slavs - History and Archaeology of the Lower Danube Region*, c. 500–700.

Velká Morava

*Války nemohou přestat,
dokud národy žijí v tak různorodých životních podmínkách...*

Sigmund Freud

Velkomoravská říše – tehdy se ovšem nazývala: *Marava, terra Marauorum* (Moravská země), *terra Marahensium* (země Moravanů). Pro stát a říši se používaly další tvary: „*regnum Marauorum, regnum Marahensium* (království Moravanů)“, „*regnum Sclavorum*“ (království Slovanů), popř. „*regnum Rastizi* (království Rostislavovo), *regnum Zuentibaldi* (království Svatoplukovo)“.

Název Velká Morava je pozdějšího data. Poprvé byl zmíněn byzantským císařem Konstantinem VII. Porfyrogenetem v roce 950 v jeho díle *De administrando imperio* (O spravování říše): „*Hé megalé Moravia*“, avšak její polohu umísťuje na Balkán, jižně od sídel Maďarů. (Spolu s dalšími argumenty to je pro některé badatele (Boba, Eggers, Bowlus) důvodem k úvahám, zda Velkou Moravu nehledat spíše na území bývalé Jugoslávie). Po něm použil názvu „*Velika Morava*“ až neznámý autor legendy „*Uspenie Kirila Filozofa*“, jenž tento název spojoval s dobou vlády Rostislava.

Již během středověku se ovšem tento přídavek „*Velký*“ stal nesrozumitelným. Jako takový je v současné době součástí sporů i mezi národy, které dnes obývají předpokládané území Velké Moravy. Zatímco Češi a Němci trvají na označení „*Velká Morava*“ německy „*Großmähren*“, např. Maďari a Rakušané je zavrhnou a používají jiné výrazy (např. v Rakousku „*Reich der Mährer*“ – „*Říše*

Moravanů“). Označení „Velká Morava“ má své opodstatnění, ale jen jako paralela k obdobným označením (*Velkopolsko, Velkorusko*) u vědomí toho, že označení nikterak nekvalifikuje tehdejší stav.

Počátky Velké Moravy jsou spojeny se zhroutilím Avarského kaganátu (Ka gan je turkické označení ekvivalentu císaře) s centrem na území dnešního Maďarska. Po pádu Sámovy říše (Sámo panoval v letech 623–658) se nejednotní Slované nebyli schopni bránit avarským nájezdníkům, a tento stav trval až do vyvrácení avarské moci ve střední Evropě Karlem Velikým koncem 8. století. Po pádu kaganátu se slovanští velmoži na moravsko-slovenském pomezí kolem r. 830 sjednotili pod dvě místní knížata.

Prvním bylo Moravské knížectví, ve kterém vládl Mojmir I. v Mikulčicích. Za jeho vlády se k nám šířilo křesťanství z Východofranské říše

Druhým pak bylo Nitranské knížectví, ve kterém vládl Pribina († 860). (Jeho jméno je odvozováno z latinského slova *privignus*, tedy nemanželský. Pro Slováky je přijatelnější výklad, kdy jméno Pribina vzniklo buď ze slova *prvina*, což znamená prvorozený syn, první z rodu, nebo je odvozené od slova přibývat, čímž je poněkud kostrbatě myšleno přibývání moci a vlivu. Pribina je na Slovensku považován za prvního historicky známého knížete přímých předků dnešních Slováků, i když pro toto tvrzení neexistuje žádný objektivní důvod. V letech 825 až 833 byl posledním knížetem Nitranského knížectví a asi od roku 840 prvním knížetem Blatenského knížectví na území dnešního Maďarska. Za manželku měl Bavorku. Sousedem Velké Moravy byla Východofranská říše, která na Velkou Moravu útočila. Cílem Franků bylo podmanit si Velkou Moravu jak vojenskou cestou, tak za pomoci křesťanských misíí. Křesťanství z Východofranské říše mělo však latinskou podobu, a tak bylo pro nižší vrstvy nesrozumitelné.

Na přelomu 9. a 10. století se podařilo části starých Maďarů zřejmě s Mojžírovým souhlasem usadit na velkomoravském území. Na konci roku 894 či počátkem roku 895 bojovali Maďaři na straně byzantského císaře Lva VI. proti bulharskému caru Simeonovi. Ten si zase získal za spojence Pečeněhy, jeden z historicky prvních 24 kmenů Oguzských Turků, kteří vyhnali Maďary z Etelköz, a donutili je tak hledat nová sídla na západě. Ještě roku 895 prošly přední voje Maďarů Vereckým průsmykem a o rok později se usadily v Potisí. V roce 900 napadlo spojené maďarsko-slovanské vojsko bavorské území. V lednu následujícího roku došlo k uzavření mírové smlouvy mezi Bavorsy a Moravany. Spojení s Maďary mělo ale jen krátkého trvání, protože v roce 902 tyto kočovné hordy podnikly výpravu na Moravu, kde ale byli odraženi. Situaci se tak nakrátko podařilo uklidnit. V letech 903 - 906 Maďaři útočili na Starou Moravu a na Východofranskou říši. I tyto útoky přispěly k zániku Velké Moravy. Osudným se pak pro Moravu zřejmě stala událost z roku 904, kdy byl v Bavorsku na hostině zavražděn maďarský kmenový náčelník Kusal nebo spíše Kurszán (?-904) spolu se svou družinou. Rozzuření Maďaři se vrhli na své sousedy a pravděpodobně někdy v letech 905-906 došlo mezi nimi a Moravany k bitvě, ve které zřejmě kromě moravské elity umírá i Mojžíř II. Poslední zbytky Moravanů se Maďarům ještě postavily v roce 906, kdy se podařilo nepříteli ještě porazit, ale po dalším úderu v následujícím roce došlo k definitivnímu zhroucení Velké Moravy. K této poslední bitvě, či bitvám mělo dojít někde na území dnešního Slovenska, nejspíše v okolí Nitry. Poslední zpráva o Staré Moravě je z roku 906. Stará Morava se roztržila na několik knížectví; jižní část obsadili Maďaři. Území dnešního Slovenska bylo přičleněno do nově vzniklého Uherského království.

V roce 833 byl Pribina vyhnán Mojmirém I., došlo ke spojení obou knížectví a ke vzniku Velké Moravy. Kolem roku 839 obdržel Pribina od Ludvíka II. Němce jako beneficium část Dolní Panonie kolem řeky Zaly západně od Blatenského jezera. Tam Pribina odešel, později přijal křesťanství a pod ochranou Franků založil u Blatenského jezera *Knížectví Dolní Panonie*, latinsky *Pannonia inferior*, které se v polovině 9. století nacházelo mezi Drávou na jihu, Dunajem na východě, Štýrským Hradcem na západě a Veszprémem přibližně na severu. Zřejmě tam patřilo i území mezi Rábem a Klosterneuburgem. Hlavním městem knížectví byl Blatnohrad na řece Zale. Roku 847 Pribina knížectví dostal do osobní dědičné držby.

Deváté století bylo obdobím christianizace našeho území. Ve snaze učinit Moravu nezávislou na bavorském episkopátu, požádal kníže Rastislav z dynastie Mojmirovců v roce 861 římského papeže Mikuláše I. o vyslání „učitelů křesťanství“. Protože papež žádosti nevyhověl, obrátil se Rastislav kolem roku 863 na byzantského císaře Michala III. se stejnou žádostí, avšak se zdůrazněním potřeby jejich znalosti slovanského jazyka. Tato žádost byzantskému císaři politicky vyhovovala a byla proto rychle kladně vyřízena. Byla vybrána skupina Řeků ze Soluně v čele s *Konstantinem*, pozdějším *Cyrilem* a s *Metodějem*, kteří do Čech přinesli staroslověnštinu. Nebyl to ale jazyk, kterým by se někde běžně mluvilo. Byl určen pro církevní a literární potřeby. Slovní zásoba byla sice převážně slovanská, slovanské bylo i skloňování, ohýbání či odvozování slov pomocí předpon a přípon, ale přesto se jednalo o jazyk uměle upravený. Na Moravu přišli koncem roku 863 nebo počátkem roku 864. Začali ihned aktivně působit a snažili se legalizovat staroslověnštinu jako liturgický jazyk i získáním souhlasu Říma, když se v letech 867 – 869 vypravili k papeži Hadriánu II., jehož

kurie souhlasila s užíváním staroslověnštiny jako obřadního jazyka. Podle legendy je zavádění křesťanství spojeno s knížetem Bořivojem I., který okolo r. 890 na konci svého života přijal na Moravě křest z rukou Metoděje po jeho výtce: „*Jaká běda, ty, muž tak vynikající, a nestyďíš se, žeš vyhoštěn ze sedadel knížecích, ačkoli sám také vévodskou moc a hodnost máš, ale raději chceš pro hanebnou modloslužbu s pasáky svíní na zemi sedět.*“ Ale historicky nejdříve zaznamenanou křesťanskou událostí je křest 14 českých knížat 13. ledna 845 v Řezně na dvoře Ludvíka Němce, kde byli pokřtěni i se svými družiníky. Neví se ale, odkud tato knížata pocházela, ani zda to způsobilo nějaké náboženské důsledky pro christianizaci země. Christianizace českých zemí skončila r. 1092 za Břetislava II. vydáním nařízení proti pohanským požitkům, pokácením pohanských posvátných stromů, zákazem pohřbívat zemřelé mimo církevní hřbitovy a vypovězením čarodějů ze země.

Není však pochyby, že tajné pohanství přežívalo i později. Ostatně většina římskokatolických svátků se až podezřele podobá svátkům pohanským, byť s jiným významem. Důvodem bylo to, že pohané sice přijali křesťanství, ale své pohanské svátky slavili dál, jaksi souběžně. Příkladem může být dnes v Čechách nejpopulárnější křesťanský svátek Vánoce. Oslava Vánoc se poprvé objevila až ve 4. stol. v Římě. Křesťané si jimi připomínají narození Ježíše Krista. S Vánocemi souvisí i čtyřtýdenní doba Adventu, tedy období očekávání příchodu Spasitele. Pro pohany ovšem doba Adventu byla stále dobou, kdy se až na maximum zkracují dny. Rovnodennost a prodlužování dne pro ně byl velkým důvodem k oslavám počátku přicházejícího roku, spojeným s mnoha rituály, později přijatými i katolickou církví.

Pro Velkomoravskou říši byl zcela rozhodující její podřízený vztah k francké říši. Znamý historik Dušan Třeštík to vtípně vystihl

slovy: „*Moravané vstoupili do Evropy tím, když svlékli avarské kaftany a oblékli si franské kalhoty.*“ Za vlády knížete Svatopluka mezi lety 870 a 894 dosáhla mojmírovská říše vrcholu své moci. Svatopluk nejdříve několik let úspěšně bránil moravské hranice před vpády franských vojsk, ale nakonec sám v roce 873 dobrovolně navázal kontakt s franským dvorem. Následující rok dokonce složil přísahu věrnosti za sebe, svá knížata a za urozené osoby. Nechal zřídit výběřčí místa, na kterých se měl shromažďovat tribut pro Franskou říši. To znamená, že i za vlády Svatopluka, nejmocnějšího moravského knížete, byla mojmírovská říše chápána jako integrální součást Franské říše.

Po roce 894 kdy kníže Svatopluk zemřel, začaly se od říše odtrhávat některé kmeny (895 Čechy, Lužice). Svatoplukovi synové se pustili do bojů o moc. Knížetem se stal Mojmír, další jeho bratr Svatopluk se nespokojil s lenním údělem v Nitře a proti Mojmírovi II. vytáhl do boje. Rozpoutaná občanská válka uvrhla zemi do chaosu. Mojmír II. sváděl boje s východofranským králem Arnulfem Korutanským (850–899). V bitvě s Maďary v roce 906 byli Moravané definitivně poraženi. V tomto boji padla celá moravská šlechtická elita včetně samotného knížete Mojmíra II. Maďarským nájezdníkům se podařilo roku 906, velkými povodněmi oslabenou říši zcela ovládnout. O případné účasti vojáků Velkomoravské říše v Bitvě u Bratislavy 4. července 907 již není žádná zmínka. To byl definitivní kolaps Velké Moravy. Na střeoevropském výsluní vystřídal moravskou dynastii Mojmírovců český rod Přemyslovců.

Následovalo *České knížectví*, kde vládli Přemyslovcé a r. 1092 bylo povýšeno na „*České knížectví a království*“, které trvalo do r. 1918. V r. 1182 byla Morava z rozhodnutí Fridricha I. Barbarossy, císaře Svaté říše římské povýšena na markrabství. Byla to snaha zamezit českým knížatům vládnout na Moravě. Stejně jako Čechy